

Nederlandse kiezer krijgt zelden gelijk

In het stemlokaal worden alleen zetelverhoudingen bepaald, maar niet het beleid

Het huidige politieke bestel lijkt langzamerhand aan het einde van zijn levenscyclus. Met een gekozen premier, een kiesdrempel en meer referenda zou dat veranderen, meent **S.W. Couwenberg**.

Wat in de discussie over de verkiezingen weer opgeld doet, is het sprookje dat de kiezers beslissen over de vraag wat voor kabinet we krijgen en wat voor kabinetsbeleid. Maar wat de kiezers ook stemmen, zij kunnen nog altijd niet het type kabinet en beleid kiezen dat zij wensen. Het enige dat zij bepalen is het aandeel van politieke partijen in de Tweede Kamer.

Wie of wat vertegenwoordigen onze politieke partijen nog? Dat is een vraag die in de politologische literatuur steeds nadrukkelijker gesteld wordt. In plaats van schakels tussen de burgermaatschappij en de staat worden zij steeds meer onderdeel van de overheidsorganisatie en daarvan in financieel opzicht ook grotendeels afhankelijk.

Een teken aan de wand is het dalende vertrouwen in de overheidsorganisatie en navenant ook in de volksvertegenwoordiging: in 2005 had 20 procent van de bevolking geen vertrouwen meer in de volksvertegenwoordiging en had 45 procent er niet zoveel vertrouwen meer in.

Achter de versleten geraakte ideologische retoriek van voorheen zien we al jarenlang de stille opmars van een politieke technocratie. Omstreeks begin jaren zestig is die opmars al aangekondigd door prominente westerse sociologen als D. Bell in de VS, H. Schelsky in Duitsland, R. Aron in Frankrijk en P. Thoenes in Nederland, resulterend in verplaatsing van de politiek naar instanties die losstaan van het electorale proces. En als uitvloeisel daarvan de ontwikkeling van een schaduwmacht die het democratisch gehalte van ons bestel geruisloos uitholt zoals de jongerenbeweging LUX VOOR op de Opiniepagina betoogde.

Het pleidooi van Reinder Rustema voor een kabinet van bestuurders die door de Tweede Kamer benoemd worden nadat zij gesolliciteerd hebben naar een bepaalde ministerspost (Opiniepagina, 29 augustus), betekent een verdere versterking van die technocratische tendens. Het impliceert tevens een zodanige verzwakking van de gevestigde politiek dat dit voorstel nog minder kans maakt dan alle voorgaande voorstellen tot staatkundige hervorming. Die hebben namelijk veelal gemeen dat ze op de een of andere manier de machtspositie van de gevestigde politiek verzwakken en daarom op zoveel weerstand stuiten.

Rustema's voorstel heeft wel twee pluspunten.

- Het oorspronkelijke dualisme van de Trias Politica – de scheiding van regering en parlement die in onze partijdemocratie verstikt is geraakt – wordt hersteld. Daardoor kan het parlement zijn constitutionele waardigheid als zelfstandige staatsinstelling herwinnen. Het is dan immers niet langer een verlengstuk van het kabinet, zoals nu het geval is, en kan zijn taak als parlementaire tegenmacht dan veel beter uitoefenen.

Maar dat kan ook bereikt worden via een direct gekozen minister-president of kabinetsformateur, zoals al sinds de jaren zestig op de agenda staat. De gevestigde partijpolitiek wordt daardoor ook verzwakt, maar wel minder. En de representativiteit van het kabinet wordt aanzienlijk versterkt.

- Een pluspunt is ook dat de gangbare praktijk van partijpolitieke benoemingen in het openbaar bestuur in het hart getroffen wordt. Maar dat valt ook te realiseren door artikel 3 van de Grondwet bepalende dat alle Nederlanders op gelijke voet in de openbare dienst benoembaar zijn aan te vullen met de woorden: de wet stelt daarentrent nadere regels.

Al sinds de jaren zestig is aangedrongen op nieuwe vormen van democratische participatie en representatie. In Nederland is dat nota bene gedaan door van staatswege

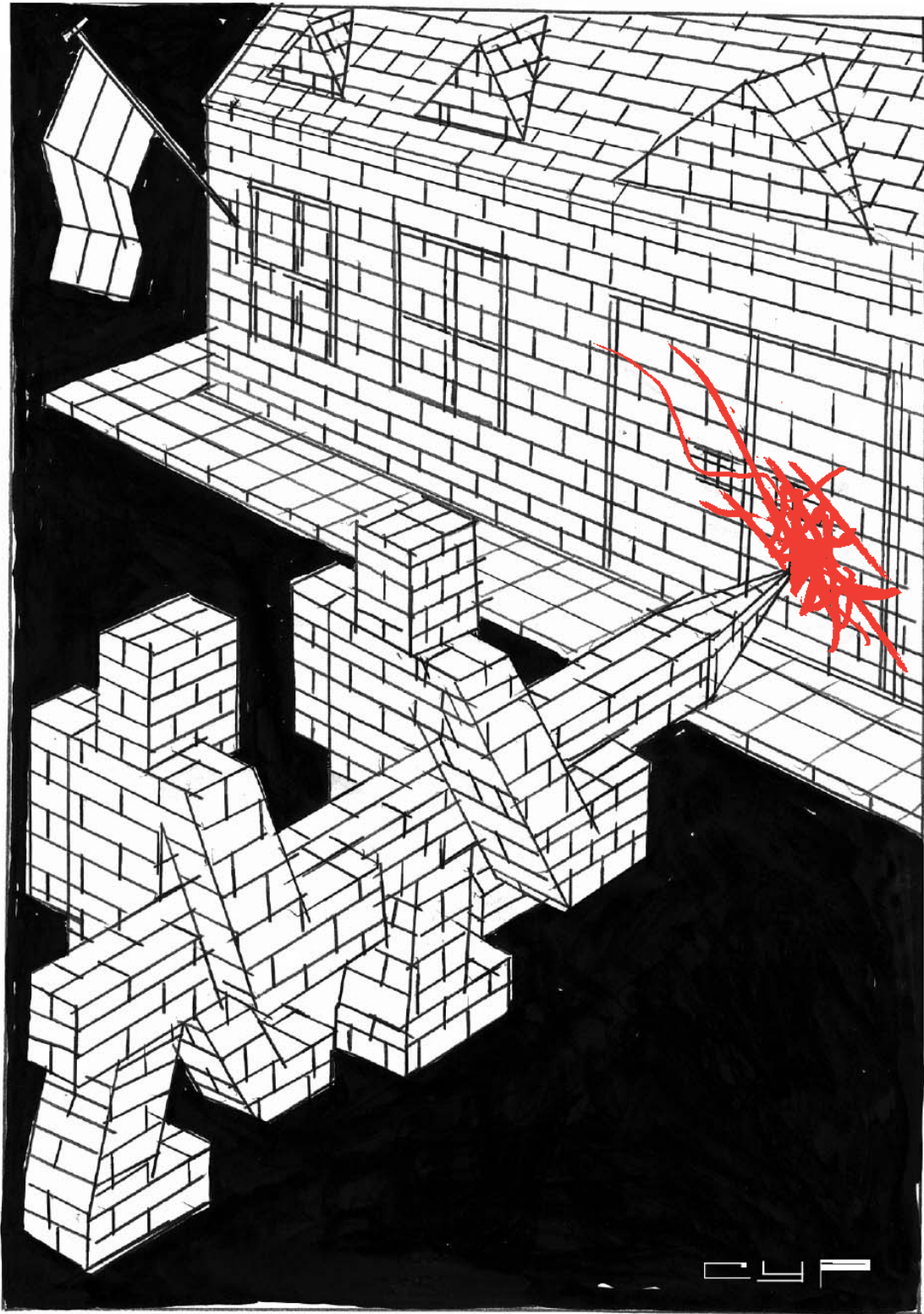
ingestelde commissies onder leiding van christen-democratische politici (commissie-Cals/Donner, commissie-Biesheuvel, commissie-Deetman), hoewel het CDA daar eigenlijk niets voor voelt. De oude politiek toont nog altijd weinig zelfkritisch vermogen, zoals ook CDA-politicus J. Wijn in 2003 ruiterslijk erkende naar aanleiding van de Fortuyn-revolte.

Drie kabinetten in vier jaar, dat duidt op politieke instabiliteit, constateerde PvdA-leider Bos tijdens de discussie over de regeringsverklaring van het kabinet-

Balkenende III.

Die instabiliteit valt echter niet aan dit kabinet te wijten maar het oude politieke bestel dat zich na de oorlog wist te herstellen maar nu toch aan het einde van zijn levenscyclus lijkt te komen. Het bevindt zich langzamerhand in een fase van verval die in zekere zin herinnert aan de uitgeluste situatie waarin onze Republiek der Verenigde Provinciën eind 18de eeuw verkeerde.

In de media lijkt de Nederlandse politiek vaak meer gewaardeerd te worden om

TEKENING CYPRIAN KOSCIELNIAK

haar amusementswaarde dan om haar reële politieke betekenis. De wijze waarop de kabinetten-Balkenende I en II ten val gekomen zijn, was daarvan een saillante illustratie.

Balkenende wordt verweten dat hij als minister-president gebrek aan leiderschap toont. Daarbij gaat men uit van de fictie dat onze premier de status van regeringsleider zou hebben en als zodanig leiderschap kan tonen. Maar die status heeft hij nog altijd niet, al is daar ettelijke malen voor gepleit. Wel lijkt nu aan dat pleidooi eindelijk gevolg te worden geven. Als regeringsleider dient onze premier dan wel een sterkere democratische legitimatie te krijgen, hetzij door directe of indirecte verkiezing.

Dat laatste is in de jaren tachtig al bepleit door de commissie-Biesheuvel. Dit betekent tevens het einde van de eigen rol die de koningin nog altijd moet spelen bij kabinetsformaties. Dat daar nog steeds geen einde aan gemaakt is, hoewel dat al lang mogelijk is zonder grondwetsherziening, is een bedroevend teken van de politieke onmacht waarvan de oude politiek blijk geeft als het om haar eigen gebrekkige functioneren gaat.

De politiek eist van alle maatschappelijke instellingen dat zij meer doen met minder mensen en van meer innovatiegezindheid blijk geven. Zou de politiek die eis eindelijk ook niet eens aan zichzelf moeten stellen?

- Zo zou de politiek heel wat beter en doelmatiger en daardoor met heel wat minder publieke middelen kunnen functioneren met een direct gekozen Staten-Generaal van 150 leden, bestaande uit twee Kamers, ieder met een specifieke taak als hoofdfunctie, de ene zich specialiserend in wetgeving, waar nu veel aan schort, de andere in effectieve controle op het kabinetsbeleid. Begin jaren zestig is daar al een lans voor gebroken.

- Een eenvoudig te realiseren verbetering is verder de al zo vaak bepleite invoering van een kiesdeler van zeg drie procent als tegenwicht tegen de politieke versplintering waartoe ons extreem doorgevoerde stelsel van evenredige vertegenwoordiging onvermijdelijk leidt.

- Na het referendum over de voorgestelde Europese Grondwet is de waardering van de gevestigde politiek voor het referendum als democratisch instrument ineens ongelofelijk omhoog geschoten met als gevolg dat nu voor de derde maal – deze keer door PvdA en GroenLinks – een wetsvoorstel op de agenda gezet is voor een bindend correctief referendum. Mislukking van dit bescheiden voorstel tot iets meer volksinvloed zou nieuw gezichtsverlies van de gevestigde politiek betekenen.

Het huidige partijpolitieke systeem is zonder meer failliet, erkende de huidige VVD-leider Mark Rutte in 2003, naar aanleiding van de Fortuyn-revolte. Het liefst zou hij het hele vastgeroeste politieke circus willen laten ontploffen. D66 is hem in die wens al voorgegaan, maar is na veertig jaar mislukt.

Dat ons politieke systeem zo verziekt is dat het onbegonnen werk is het te verbeteren, zoals CDA-prominent Elco Brinkman onlangs in *de Volkskrant* liet weten, is te pessimistisch. Wel vraagt dat een heel grote dosis frustratietolerantie. Het oude politieke bestel is namelijk sterk vergroeid geraakt met bepaalde stijlkenmerken van de Nederlandse identiteit en daarom een bijzonder taai fenomeen.

Dr. S.W. Couwenberg is directeur/hoofdredacteur van Civis Mundi en oud-hoogleraar staats- en bestuursrecht.

De artikelen van Lux Voor en van Rustema zijn na te lezen op www.nrc.nl/opinie.